

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağıışı hakkındaki bilgi düzeyi

Ege University Faculty of Medicine undergraduates' knowledge level regarding organ donation and transplantation

Koçak A Aktaş E Ö Şenol E Kaya A Bilgin U E

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Özet

Amaç: Çalışmamız Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ bağıışı hakkındaki bilgi düzeyleri ve düşüncelerini belirlemek için yapılmış bir ön çalışmadır. Daha sonra çalışma; eş zamanlı olarak hem tıp fakültesi, hem hukuk fakültesi, hem de diğer bölüm öğrencilerini de kapsayacak şekilde kapsamlı olarak uygulanacaktır.

Yöntem ve Gereç: Ocak-Nisan 2009 tarihleri arasında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden toplam 171 öğrenciye "Organ Nakli ve Bağıışı Hakkında Bilgi Düzeyi ve Düşünceleri Değerlendirme Anketi" adlı 36 sorudan oluşan anket formları dağıtılmış ve yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir.

Bulgular:Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 22.11 ± 2.35 olup, 78'i (%45.6) erkek, 93'ü (%54.4) kadındır. Organlarını bağıışlayanların sayısı 3'tür (%1.8). Organ bağıışında bulunmak isteyenler 96 (%56.1) kişidir. "Organ bağıışı konusundaki bilgilerinizi yeterli buluyor musunuz?" sorusuna yanıt olarak; 100 (%58.5) kişi bilgilerinin yeterli olmadığı yanıtını vermişlerdir. Organ bağıışlamak isteyenlerin ne yapmaları gerektiğini bilmelerine rağmen, tutum ve davranışlarının farklı olduğu; bağıışlamak isteyenlerin ise çok azının organlarını bağıışladığı, ayrıca ailelerinden birinin organ bağıışına ihtiyacı olduğunda bağıışta bulunmaya gönüllü oldukları görülmektedir.

Sonuç: Organ bağıış oranının artırılmasında; ilköğretimden yüksek öğretime kadar eğitimin her aşamasında okullarda bu konuda eğitime önem verilmesi, organ bağıış kampanyalarının artırılması ve medya aracılığı ile halkı bilinçlendirmeye yönelik programların hazırlanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: organ bağıışı, organ nakli, anket.

Summary

Aim: Our study was carried out to determine thoughts, perspectives and information levels among undergraduates of the Ege University Medical Faculty concerning organ donation.

Material and Methods: This study was carried out between January and April 2009 with the participation of 171 undergraduates within Ege University Medical Faculty. Respondents completed a questionnaire which consisted of 36 questions entitled "Organ Donation and Transplantation-Related Thoughts and Information Level Evaluation Survey". The data was analyzed utilizing the SPSS program.

Results: The mean of undergraduates participating in our study was 22.11 ± 2.35 years, 78 (45.6 %) were males and 93 (54.4%) were females. 3 (1.8) had donated their organs. It was determined that 96 (56.1%) of them wanted to donate their organs. In response to the question "Do you find your knowledge concerning organ donation sufficient?" 100 (58.5%), undergraduates gave negative replies.

Conclusion: *In our study, it was observed that although those who wanted to donate organs knew what to do, their attitudes and behaviors were different, and very few of them had donated their organs. However, they would volunteer to donate their organs when one of the members of their family needed organ donation. Finally, in improving the organ donation rate; it is necessary to provide training at schools, to arrange organ donation campaigns and to prepare programs directed toward raising the consciousness of the community with the back up of media.*

Key words: *organ donation, organ transplantation, survey.*

Giriş

Hasta insanlara nitelikli bir yaşam sağlayabilmek için modern tıp sürekli yeni gelişmelere imza atmaktadır. Organ nakli de ilerleme sağlanan konuların başında gelmektedir (1).

Vücutta görevini herhangi bir nedenle yapamayan bir organın yerine canlı, kadavra ya da beyin ölümü gerçekleşmiş kişiden alınan sağlam organın nakledilmesi işlemine organ nakli (transplantasyon) denmektedir. Nakil işlemi organ veya doku kaynaklı olabilir. Kadavradan organ alınabilmesi için tıbbi ölüm (beyin ölümü) olarak adlandırılan ölüm halinin gerçekleşmiş olması gerekir (2). Bir kişinin hayatta iken serbest iradesi ile; tıbben yaşamı sona erdikten sonra doku ve organlarının başka hastaların tedavisi için kullanılmasına izin vermesi ve bunu belgelendirmesine ise organ bağıışı denir (3).

Organ nakli yapılabilmesi amacıyla ülkemizde 1979 yılında "2238 Sayılı, Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanun" çıkarılarak yasal düzenleme yapılmıştır. Yasanın 3. ve 5. maddesinde; bir bedel karşılığı, organ-doku alınması ve satılması ile on sekiz yaşını doldurmamış ve mümeyyiz olmayan kişilerden organ ve doku alınması yasaklanmıştır. 11. maddede; ölüden organ ve doku alınabilmesi için gereken koşullar tanımlanmıştır. Buna göre; beyin ölümü gerçekleşmeden kişinin organları alınmaz ve beyin ölümü tanısının kardiyolog, nörolog, nöroşirurji ve anestezi-reakimasyon uzmanını içeren bir kurul tarafından oy birliğiyle alınmış olması gerekir. Ayrıca 12. maddede organ alıcısının müdavi hekimiyile, organ naklini gerçekleştirecek olan hekimlerin beyin ölümünü saptayacak olan hekimler kurulunda yer almaması gerektiği belirtilmiştir (4).

Türkiye'de organ nakli ilk kez 1975'de Dr. Haberal ve ekibi tarafından anneden çocuğuna ilk canlı böbrek nakli yapılmış, 1978'de aynı ekip yurt dışından getirilen ilk kadavra böbrek naklini gerçekleştirmiştir. Ülkemizden temin edilerek yapılan ilk kadavra böbrek nakli yine aynı ekip tarafından 1979'da gerçekleştirilmiştir (5).

Organ yetmezliği nedeniyle yaşamının sonuna gelmiş bir hastanın hayatını kurtarmak, yaşam süresini ve kalitesini artırmak, organ naklinin en önemli hedefidir (1). Organ nakliyle ilgili ahlaki sorunların büyük çoğunluğu insan organlarına duyulan gereksinim artışı ve bunların sağlanabilirliğindeki kısıtlılık sonucu ortaya çıkmaktadır (6).

Ülkemizde halen 38 tane organ nakli merkezi vardır. Bu merkezlerin 37'sinde böbrek, 23'ünde karaciğer, 12'sinde kalp nakli yapılabilir (7). 2002 yılı ile 2007 yılı verileri karşılaştırıldığında; yıllık beyin ölümü bildiriminin 139'dan 594'e, kadavra verici sayısının 111'den 223'e, kadavradan yapılan böbrek naklinin ise 189'dan 399'a çıktığı görülmektedir. Araştırmalar, dünya çapında nakil merkezlerine ve organ nakli ekiplerine sahip olduğumuz halde; kadavra verici sayısı ve kadavradan yapılan organ nakli sayısı bakımından gelişmiş ülkelerin gerisinde bulunduğumuzu göstermektedir (8).

Geleceğin doktor adaylarının organ bağıışına yönelik bilgi ve görüşlerinin bilinmesi, onlara bu alanda daha etkin görevler planlanması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmamız Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ bağıışına yönelik görüş ve bilgi düzeylerini saptamak amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışmaya Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde, 2. sınıftan 65, 5. sınıftan 72 ve 6. sınıftan 34 toplam 171 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara "Organ Nakli ve Bağıışı Hakkında Bilgi Düzeyi ve Düşünceleri Değerlendirme Anketi" adlı 36 sorudan oluşan anket formları dağıtılarak yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen veriler "SPSS for Windows" programına aktararak %95 güven aralığında analizleri yapılmıştır.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 22.11± 2.35 olup 78'i (%45.6) erkek, 93'ü (%54.4) kadındır. Katılımcıların 67'si (%39.2) ailevi gelir durumunu 1000–2000 TL, 53'ü (%31) 2000 TL ve üzerinde olarak belirtmişlerdir.

Eğitim düzeyi ile ilgili sorulara katılımcıların 62'si (%36.3) annesinin "ilkokul", 57'si (%33.3) "üniversite", 34'ü (%19.9) "lise", şu ana dek en uzun ikamet ettikleri yeri, 123 kişi (%71.9) "şehir merkezi", 48 kişi (%28.1) "köy-kasaba-ilçe merkezi" olarak belirtmişlerdir. Katılımcılarımızın %87.1'i (149 kişi) sağlık güvencelerinin olduğunu, %35.7'si (61 kişi) ailelerinde kronik hastalık bulunduğu, %39.2'si (67 kişi) daha önceden kan bağışında bulduklarını ifade etmişlerdir.

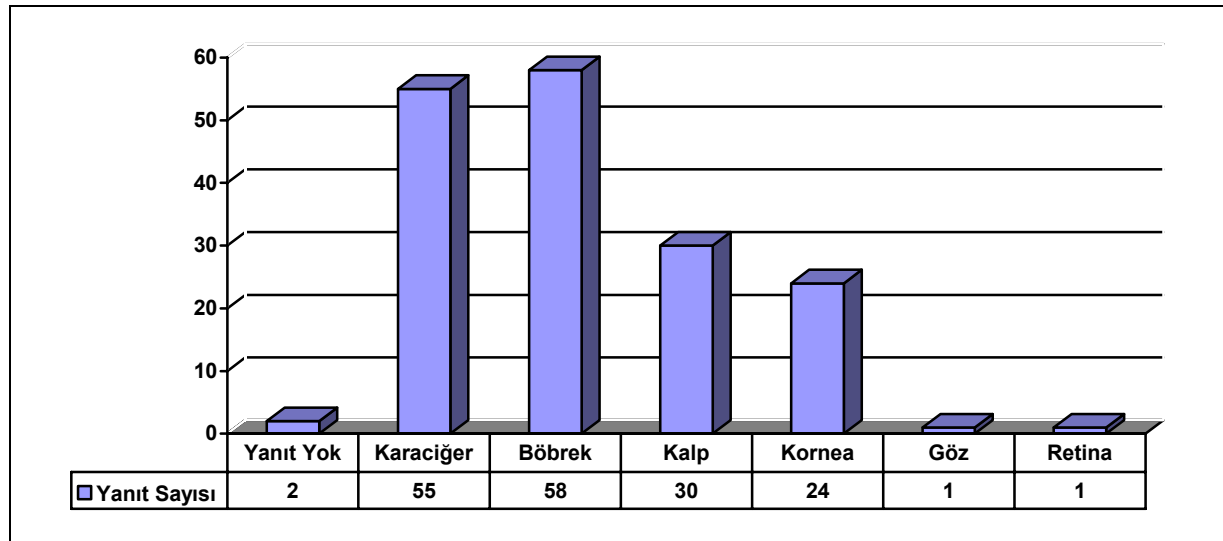
Organ bağışısı ile ilgili bilgileri sorguladığımızda, 153 kişi (%89.5) bilgileri olduğunu, 18 kişi (%10.5) olmadığını ifade etmişlerdir. Bilgileri olduğu yanıtını veren 153 kişinin 73'ü (%42.7) konuyu "okul-ders kitapları-seminerlerden", 21'i (%12.3) "sosyal çevre-sağlık kuruluşlarından", 8'i (%4.7) ise "radyo-TV" aracılığıyla öğrendiğini; 50'si de (%29.2) birden fazla seçeneği işaretleyerek bilgilenmelerinde bu seçeneklerin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Organ bağışısı hakkında bilgisi

olma durumu; 2. sınıf öğrencilerinde %76.9 iken, 5. sınıf öğrencilerinde %84.4 ve 6. sınıf öğrencilerinde ise %97.1 olarak belirlenmiştir. "Organ bağışısı konusundaki bilgilerinizi yeterli buluyor musunuz?" sorusuna 100 kişi (%58.5) "hayır", 67 kişi (%39.2) "evet" yanıtını vermişlerdir.

"Organ bağışısı yasal mı?" sorusunu 161 kişi (%94.2) "evet", 5 kişi (%2.9) "hayır", 2 kişi (%1.2) "bilmiyorum" olarak yanıtlarken, "Ölüm sonrası kornea alınması için izin gerekli mi?" sorusunu 101 kişi (%59.1) "hayır", 37 kişi (%21.6) "bilmiyorum", 33 kişi (%19.3) "evet" olarak yanıtlamışlardır.

Ankete katılanların %33.9'u (58 kişi) "organ nakli" denilince akıllarına ilk gelen organın böbrek, %32.2'si (55 kişi) karaciğer, %17.5'i (30 kişi) kalp, %14'ü (24 kişi) kornea, %0.6'sı (1 kişi) retina, %0.6'sı (1 kişi) göz olduğunu belirtmişlerdir (Grafik 1).

Grafik-1. Organ nakli denildiğinde ilk akla gelen organlar.

"Sizce ülkemizde nakli yapılan organlar nasıl temin edilmektedir?" sorusunu 80 kişi (%46.8) "kadavra", 50 kişi (%29.2) "canlı donör", 10 kişi (%5.8) "canlı donör ve kadavradan temini eşit orandadır", 29 kişi (%17) "fikrim yok" olarak yanıtlamışlardır (Grafik-2).

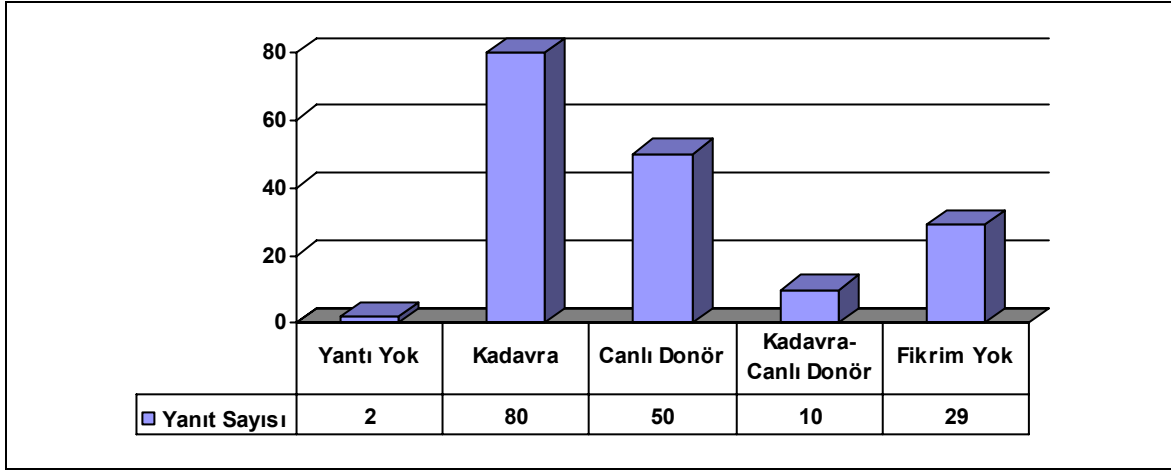
"Bir organ herkese nakledilebilir mi?" sorusuna, katılımcılarımızın %93'ü (159 kişi) "hayır", %2.3'ü (4 kişi) "evet", %2.3'ü (4 kişi) "bilmiyorum" yanıtını vermiş, "Organ bağışısı yapıldıktan sonra karardan vazgeçme hakkı var mı?" sorusuna ise %53.8'i (92 kişi) "evet", %35.7'si (61 kişi) "bilmiyorum", %8.2'si (14 kişi) "hayır" yanıtlarını vermişlerdir.

Katılımcılarımızın %56.1'i (96 kişi) organ bağışısında bulunmak istediklerini, %31'i (53 kişi) kararsız

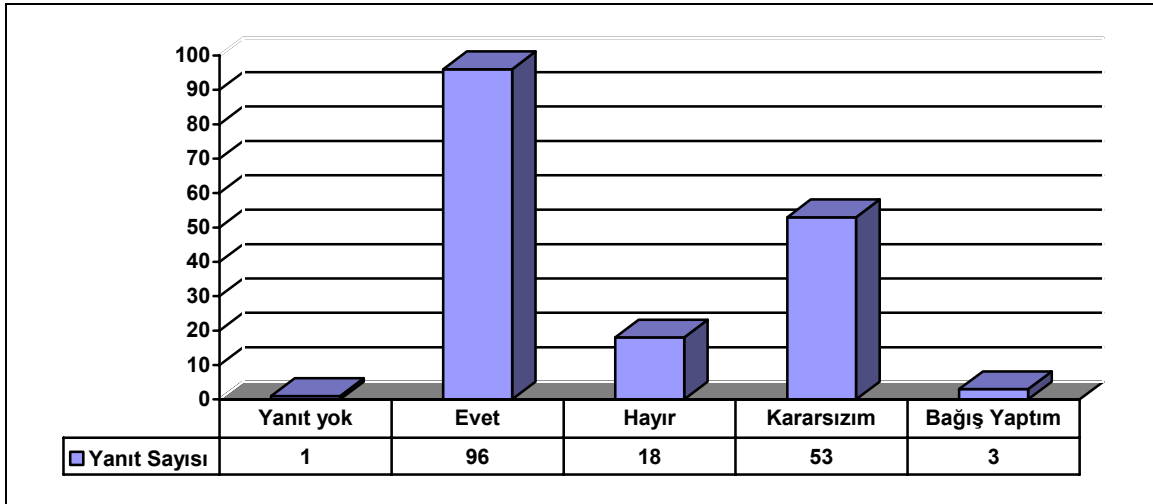
olduklarını, %10.5'i (18 kişi) organ bağışısında bulunmak istemediklerini belirtmişlerdir. Organ bağışısında bulunmuş kişi sayısı 3'tür (%1.8) (Grafik-3).

Organlarını bağışlamak isteyenler arasından 37 kişi (%38.5), organ bağışısı yapmak istemelerinin sebebini "başka bir insanın hayatını kurtarmak", 12 kişi (%12.5) "öldükten sonra çürüyüp gidecek organların işe yaraması", 4 kişi (%4.1) "bana da gerekebilir" olarak belirtmişler, 43 kişi (%44.7) ise bağışlama nedeni olarak birden fazla sebep belirtmiştir. Organ bağışlamak isteyenlerin 71'i (%73.9) organ bağışlamak için ne yapmaları gerektiğini bildiklerini, 24 kişi ise (%25) bilmediklerini ifade etmiştir.

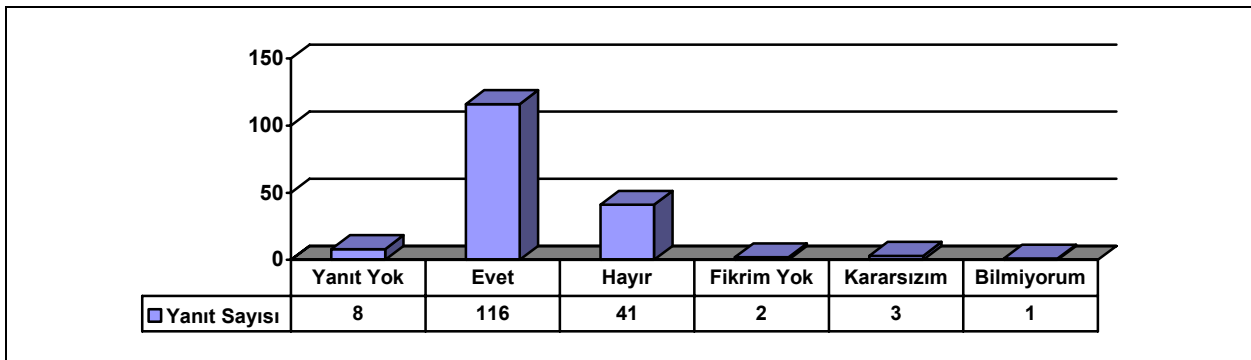
Grafik-2. Sizce ülkemizde nakli yapılan organlar en sık nasıl temin edilmektedir?

Grafik-3. Organ bağışında bulunmak ister misiniz?

Grafik-4. Bir yakınınızın ölümü halinde, organlarınızı bağışlar mısınız?

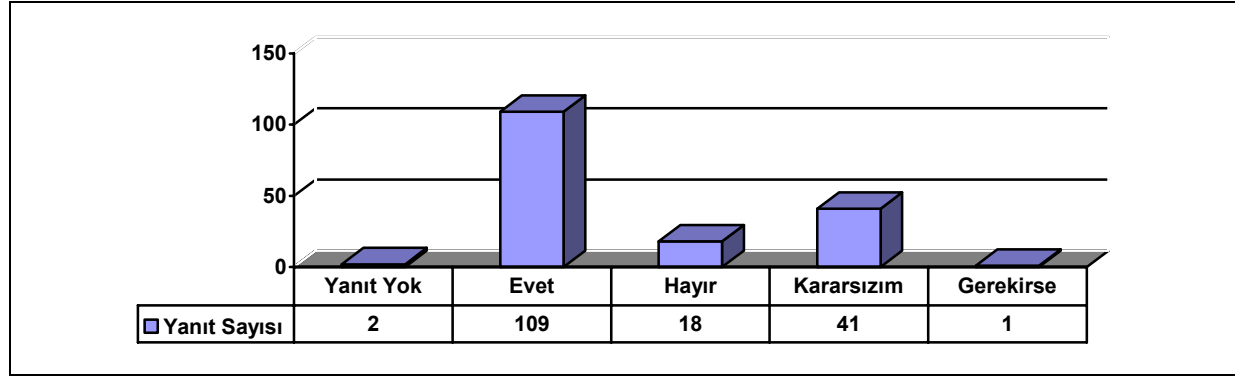
Organ bağışlamak istemeyenler arasında 3 kişi (%16.6) bağışlamama nedeni olarak “organ bağı konusu daha önce hiç düşünmedim”, 2 kişi (%11.1) “ailevi-sosyal gerekçelerim var”, 1 kişi (%5.5) “hekimlere güvensizlik duyuyorum”, 1 kişi (%5.5) “hastalığım nedeniyle uygun değilim”, 1 kişi (%5.5) “ticari yönden istismar edileceğini düşünüyorum” şeklinde ifade etmişler, 8 kişi (% 44.4) ise birden fazla sebep belirtmiştir. Organ bağışında bulunmuş olan 3 kişinin (%1.8) tüm organlarını bağışladığı, hepsinin (%100) bağış kartı taşıdığı tespit edilmiştir.

“Bir yakınınızın ölümü halinde organlarının bağışlanması istense, yakınlarınızın organlarını bağışlar mısınız?”

sorusuna katılımcılarımızın %67.8'i (116 kişi) “evet”, %24'ü (41 kişi) “hayır” yanıtını vermişlerdir (Grafik 4). Yakınlarının organlarını bağışlamayı düşünmeyen 41 kişinin 19'u (%46.3) gerekçe olarak sorumluluk almak istemediklerini, 15'i (%36.5) “diğer sebepleri, 5'i (%12.1) toplumsal tepkiyi göstermişlerdir.

“Siz öldükten sonra yakınlarınızın organlarınızı bağışlamasını ister misiniz?” sorusuna 109 kişi (%63.7) “evet”, 41 kişi (%24) “kararsızım”, 18 kişi (%10.5) “hayır” 1 kişi (%0.6) “gerekirse isterim” yanıtlarını vermişlerdir (Grafik 5).

Grafik-5. Siz öldükten sonra, yakınlarınızın organlarınızı bağışlamasını ister misiniz?

Ankete katılanların ailelerinde organ bağışında bulunmuş kişi sayısı 18'dir (%10.5). Organ bağışında bulunmayanlar 124 (%72.5) kişi, ailelerinin organ bağışında bulunup bulunmadıklarını bilmeyenler ise 25 (%14.6) kişidir.

“Ailenizden birinin organ bağına ihtiyacı olduğu zaman bağış yapmayı düşünür müsünüz?” sorusunu 156 kişi (%91.2) “evet”, 8 kişi (%4.7) “hayır”, 3 kişi (%1.8) “kararsızım” şeklinde yanıtlamışlardır.

Ailelerinde organ nakli olan-organ bağına ihtiyacı olan kişi sayısı 5'tir (%2.9).

Katılımcıların %2.9'u (5 kişi) organ bağışında bulduklarını belirtmişlerdir. Bağışta bulunan 5 kişiden 3'ü (%60) “insani duygularla”, 2'si (%40) “yakınlarının ihtiyacı olduğu için” organ bağışladıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmamıza katılanların 2'sinin organ bağına ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

Organ naklinin mali boyutu hakkındaki düşüncelerini, katılımcılarımızın %45.6'sı (78 kişi) “pahalı”, %12.3'ü (21 kişi) “masrafı yok”, %40.9'u (70 kişi) “fikrim yok” olarak belirtmişlerdir.

“Sizce ülkemizde nakli yapılan organlar nasıl temin edilmektedir?” sorusunu 80 kişi (%46.8) “kadavra”, 50 kişi (%29.2) “canlı donör”, 10 kişi (%5.8) “canlı donör ve kavadradan temini eşit orandadır”, 29 kişi (%17) “fikrim yok” olarak yanıtlamışlardır.

Organ naklinin dini açıdan sakıncası olduğunu düşünenlerin oranı %4.1 (7 kişi), sakıncası olmadığını düşünenlerin oranı ise %77.8 (133 kişi) olarak belirlenmiş olup bu konu hakkında bilgisi olmayanların oranıysa %15.8'tir (27 kişi). 1 kişi (%0.6) organ naklinin canlı donörde sakıncası olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %93'ü (159 kişi) organ bağına insanlık için uygun bir davranış olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Yurdumuzda organ bağı konusunda halkın yeterli derecede bilinçli olmadığına inananların oranı %95.3 (163 kişi) olarak tespit edilmiş olup halkın yeterli

derecede bilinçli olduğunu düşünenlerin oranıysa %1,2'dir (2 kişi).

“Organ bağış oranının artırılması için en etkili yöntem sizce hangisi olabilir?” sorusuna 50 kişi (%29.2) “okulda eğitim ve organ bağış kampanyaları düzenlenmesi”, 28 kişi (%16.4) “medya desteği”, 10 kişi (%5.8) “bağış yapanlara maddi destek sağlanması”, 8 kişi (%4.7) “bağış yapanlara ihtiyaç durumunda öncelik tanınması”, 6 kişi (%3.5) “devletin maddi destek sağlaması” yanıtlarını vermiş, birden fazla seçeneğin bir arada uygulanmasının bağış oranının artırılmasında etkili olacağını düşünenlerin oranı 62 kişi (%36.25) olarak tespit edilmiştir.

Katılımcılar içinde daha önceden organ nakli konusunda eğitim alanların oranı %37.4 (64 kişi), eğitim almayanların oranı ise %61.4 (105 kişi) olarak belirlenmiştir.

Organ bağışı çalışmalarına katılmak isteyenlerin oranı %58.5 (100 kişi) olup %37.4' ü (64 kişi) çalışmalara katılmak istemediğini, %1.8'i (3 kişi) kararsız kaldığını; katılımcıların %88.9'u (152 kişi) organ bağışı çalışmalarını yeterli bulmadığını, %7'si (12 kişi) yeterli bulduğunu belirtmişlerdir.

Tartışma

Çalışmaya katılan öğrenciler arasında, 2. sınıftan 65 kişi, 5.sınıftan 72 kişi ve 6.sınıftan 34 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların %89.5'i (153 kişi) organ bağışı hakkında bilgisi olduğunu belirtirken, bu konu hakkında bilgisi olduğunu ifade edenlerin %47.7'si (73 kişi) bu bilgileri okul-ders kitapları-seminerler aracılığıyla edindiklerini, %32.6'si (50 kişi) de bilgilenmelerinde internet, radyo-TV, sosyal çevre-sağlık kuruluşları gibi araçların etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Organ bağışı hakkında bilgisi olma durumu; 2. sınıf öğrencilerinde %76.9, 5. sınıf öğrencilerinde % 84.4 olarak belirlenmiş, 6. sınıf öğrencilerinde bu oran %97.1'e ulaşmıştır. Bu durum, hekim adaylarına organ bağışı hakkındaki bilgi düzeylerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapıldığını göstermekle birlikte katılımcılarımızın %58.5' inin (100 kişi) bilgilerinin yetersiz olduğunu düşünmesi de dikkat çekici bir bulgudur ve organ bağışı konusunda yapılan eğitimlerin gözden geçirilmesinin gerektiğini düşündürmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda; Naçar ve arkadaşları, hekim adaylarının %66'sının organ bağışı hakkındaki bilgi düzeylerini yetersiz bulduklarını; Özmen ve arkadaşları, sağlık meslek okulu öğrencilerinin %66.9'unun organ bağışı konusunda daha önce eğitim almadıklarını, Çelebi ve arkadaşları, sağlık çalışanlarından oluşan katılımcıların sadece %54'ünün organ nakli hakkında bilgisi olduğunu saptamışlardır (9-

11). Bu bulgular; hekim adayları ve sağlık çalışanları arasında organ bağışı konusunda yeterli bilgi sahibi olma, konu hakkında eğitim alma oranının henüz istenilen seviyelerde olmadığı düşündürmektedir.

Organ bağışında bulunmuş olan veya bulunmak isteyenlerin oranı, Isparta'da yapılan bir çalışmada %21, Manisa'da yapılan bir çalışmada %36.1, Yaşar ve arkadaşları tarafından %34.9, çalışmamızda organ bağışında bulunmak isteyenlerin oranının 56.1 (96 kişi), kararsız olanların %31 (53 kişi), organ bağışında bulunmak istemeyenlerin %10.5 (18 kişi) olduğu görülmüştür (3,10,12). Organ bağışında bulunmuş kişi sayısı 3'tür (%1.8). Bu farka, katılımcıların eğitim seviyelerinin farklı olması neden olabilir.

Konya'da sağlık ocaklarına başvuran hastaların organ bağışı konusundaki bakış açılarının değerlendirildiği bir çalışmada; bağış kartı taşıyanların oranının %3.6 olduğu görülmüştür (13). Çalışmamızda ise bu oran %1,8'dir. Katılımcılarımızın hekim adaylarından oluştuğu düşünüldüğünde oranın özellikle düşük olduğu göze çarpmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 1980 yılında aldığı 396 sayılı kararla organ naklinin uygun olduğu bildirilmiştir (14). Çalışmamızda dini açıdan organ bağışının uygun olmadığını düşünenlerin oranı %4.1'dir (7 kişi). Naçar ve arkadaşlarının Kayseri'de yapmış oldukları çalışmada bu oran %3.9, Özmen ve arkadaşlarının Manisa'da yapmış oldukları çalışmada %3.4, Çelebi ve arkadaşları tarafından Doğu Anadolu Bölgesinde yapılan bir çalışmada ise bu oran %17.1 olarak tespit edilmiştir (9-11).

Çalışmaya katılan 18 kişi (%10.5) organ bağışında bulunmak istemediklerini belirtmişler ve bu durumu “daha önce hiç düşünmedim” (%16.6), “ailevi-sosyal gerekçelerim var” (%11.1), “hekimlere güvensizlik duyuyorum” (%5.5), “hastalığım nedeniyle uygun değilim”, (%5.5) “ticari yönden istismar edileceğini düşünüyorum” (%5.5) şeklinde yorumlamışlardır. Birden fazla neden belirtmiş olanların oranı % 44.4'dür.

En çok hangi organların naklinin yapılabilirdiği sorusuna en sık böbrek yanıtı olduğu görülmektedir. Naçar ve arkadaşları, ülkemizde en çok (%98) böbrek nakli yapıldığını; Özmen ve arkadaşları en sık (%84.8) bağışlanan organın böbrek olduğunu yaptıkları çalışmalarda belirtmişlerdir (9,10). Literatürle uyumlu olarak çalışmamızda da, organ bağışı denildiği zaman akla ilk gelen organın böbrek olduğu belirlenmiştir (%33.9–58 kişi). Bu durum organ nakli bekleyen hastaların büyük çoğunluğunun böbrek hastası olduğunu düşündürmektedir (3).

Türkiye Organ Nakli Merkezlerinin 2008 yılı verilerine bakıldığı zaman, ülkemizde organ nakillerinin ağırlıklı olarak canlı donörlerden yapıldığı görülmektedir. 2008 yılı sonu itibarıyla böbrek naklinde 381 canlı donöre karşılık, 136 kadavra böbrek kullanılmıştır (15). Bu bağlamda “Sizce ülkemizde nakli yapılan organlar nasıl temin edilmektedir?” sorusuna ise katılımcıların %46.8’i (80 kişi) “kadavra”, %29.2’si (50 kişi) “canlı donör” yanıtını vermişlerdir.

Son dönem böbrek yetmezlikli hastalarda tedavi maliyetinin büyük bir kısmını diyaliz hastaları için yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Bu yüzden tedavi yöntemi olarak böbrek nakli, yöntemler arasında en seçkini ve diğer tedavi yöntemleriyle karşılaştırıldığında maliyet yönünden de en avantajlı olanıdır (16). Konuyla ilgili olarak sorulan “Organ naklinin mali boyutu hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna katılımcılarımızın %45.6’sı (78 kişi) “pahalı”, %12.3’ü (21 kişi) “masrafı yok”, %40.9’u (70 kişi) “fikrim yok” olarak belirtmişlerdir. Tıp fakültesi öğrencilerinin bu konudaki bilgi eksikliğinin oldukça yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Canlı vericilerden organ bağıışı düşüncesi, özellikle transplantasyon hekimliğinin ilk günlerinde “kabul edilemez” bir fikir olarak görülmüştür (17). Öte yandan kadavra böbreğinin az bulunması ve akrabalar arasındaki doku uyumunun daha iyi olması nedeniyle canlı akraba vericilerinden yapılan organ nakilleri ülkemizde de sıklıkla tercih edilmektedir. “Siz öldükten sonra yakınlarınızın organlarınızı bağıışlamasını ister misiniz?” sorusuna katılımcıların %63.7’ü (109 kişi) “evet” yanıtını verirken, “Ailenizden birinin organ bağıışına ihtiyacı olduğu zaman bağıış yapmayı düşünür müsünüz?” sorusuna %91.2’si (156 kişi) “evet” yanıtını vermiştir. Katılımcıların öldükten sonra değil de daha çok yakınlarının ihtiyacı olduğunda canlı donör olmaya meyilli oldukları görülmektedir.

“Bir yakınınızın ölümü halinde organlarının bağıışlanması istense, yakınlarınızın organlarını bağıışlar mısınız?” sorusuna katılımcıların %24’ü (41 kişi) “hayır” yanıtını vermişlerdir. Yakınlarının organlarını bağıışlamayı düşünmeyen katılımcıların %46.3’ü (19 kişi) gerekçe olarak sorumluluk almak istemediklerini, %12.1’i (5 kişi) toplumsal tepkiyi göstermişlerdir.

Organ bağıışı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, organ bağıış-nakil oranının artırılması amacıyla bazı düşüncelerin önerildiği belirlenmiştir. Örneğin, ansefalik bebeklerin organlarının ailelerinin rızasıyla kullanılması önerilmiş, ancak bu bebeklerin doğar doğmaz yapay solunum aygıtına bağlanması ve santral sinir sisteminin gelişiminin kusurlu olması nedeniyle beyin ölümü kriterlerinin saptanamayacağı düşünülerek bu öneriye

karşı gelinmiştir (18–20). Çünkü organların alınabilmesi için yapay solunumun durdurulması gerekliliği ötanazi kapsamına girmektedir. Yine bir başka çalışmada, hastaneye başvurusundan kısa bir süre önce ölmüş olan ya da hastanede ölen kişilere femoral yoldan kateterizasyon işlemiyle soğuk böbrek perfüzyonu sağlanması önerilmiştir. Bu durum nonheart-beating donör (kalbi atmayan donör) olarak adlandırılmakta ve soğuk perfüzyonla organın canlılığının korunması ve son dönem böbrek yetmezlikli bir hastaya naklinin sağlanması hedeflenmektedir (21). Yapılan diğer bir çalışmada Aksoy; bağıışlanmış olan organların alınmasının ölenlerin yakınları tarafından izin alınmasına, kanunda yapılacak bir düzenleme ile devletin engel olmasını, nasıl ki adli bir vakada otopsi için izin alınması gerekmiyorsa ölen kişinin de organlarının kamu malı sayılarak ihtiyacı olan kişilere dağıtımının yapılması gerektiğini belirtmiştir. Aynı çalışmada organ bağıışını artırmaya yönelik bir öneri taslağı da yer almıştır. Bu taslakta, organ bağıışında bulunmuş olan kişilere, organ ihtiyacı olduğu durumlarda bekleme listesinde öncelik tanınması ayrıca, koşul olarak da kişinin mevcut hastalığının teşhis edilmesinden en az 1 yıl önce, öldükten sonra kullanılması amacıyla organlarını bağıışlaması gerektiği belirtilmiştir (22).

Çalışmamızda ise organ bağıış oranının artırılması için katılımcılar; okulda eğitim ve organ bağıış kampanyaları düzenlenmesi (%29.2), medya desteğinin alınması (%16.4), bağıış yapanlara maddi destek sağlanması (%5.8), bağıış yapanlara ihtiyaç durumunda öncelik tanınması (%4.7), devletin maddi destek sağlaması (%3.5) gerektiğini belirten önerilerde bulunmuşlardır.

Bu konu; araştırmaya katılanların sağlık çalışanı olacakları gerçeği ve toplumu organ bağıışı hakkında eğitecek kişiler olacakları düşünülduğünde çok daha önem kazanmaktadır.

Katılımcıların %95.3’ü (163 kişi) organ bağıışı konusunda halkın yeterli derecede bilinçli olmadığına inanmakla birlikte, halkın bilgi düzeyini artırmaya yönelik çalışmalara katılmak isteyenlerin oranı sadece %58.5 (100 kişi) dir.

Çalışmamızda, organ bağıışlamak isteyenlerin ne yapmaları gerektiğini bilmelerine rağmen, tutumlarının farklı olduğu, bağıışlamak isteyenlerin çok azının bağıışladığı, ayrıca ailelerinden birinin organ bağıışına ihtiyacı olduğunda bağıışta bulunmaya gönüllü oldukları görülmektedir. Organ bağıışında bulunmak istememe nedenleri içinde ailevi-sosyal gerekçeler, hekimlere güvensizlik duyma, ticari yönden istismar edilme korkusu dikkat çekici bulunmuştur. Nakil yapılan organlar arasında en sık bilinenin böbrek, organ naklinin maliyeti

yüksek bir tedavi biçimi olduğu yanılığının yaygın, bağış kartı taşıyanların oranının çok düşük olduğu, dini unsurların organ bağışlamada engel olmadığı görülmektedir. Ayrıca katılımcılarımız çoğunlukla, organ bağışı konusundaki bilgi düzeylerini yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Halkın organ bağışı konusunda yeterli derecede bilinçli olmadığını düşünenlerin çoğunlukta olmasına karşın, bilgi düzeyini artırmaya yönelik çalışmalara katılmak isteyenlerin istenilen düzeyde olmadığı belirlenmiştir.

Özellikle, organ bağışı yapma konusunda kararsız olan ve organ bağışı yapmak istemeyen kişilerin düşüncelerini olumlu yönde değiştirmek ilk hedef olmalıdır. Okullarda eğitim verilmesi, organ bağış kampanyalarının artırılması ve medya aracılığı ile halkı bilinçlendirmeye yönelik programların hazırlanması organ bağış oranının artırılması amacıyla yapılabilecek çalışmalar olarak önerilebilir.

Kaynaklar

1. Özdağ N. Organ Nakli ve Bağışına Toplumun Bakışı, C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2001; 5 (2): 46-55
2. Göz F., Şalk Güreli Ş., Yoğun Bakım Hemşirelerinin Organ Bağışı İle İlgili Düşünceleri, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2007; 2: 5: 77-88
3. Akış M., Katırcı E., Uludağ H.Y. ve ark. S.D.Ü. personelinin organ-doku bağışı ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumları, S.D.Ü. Tıp Fak. Dergisi. 2008; 15(4):28-33
4. 2238 Sayılı Organ ve Doku Alınması, Aşılması, Saklanması ve Nakli Hakkındaki Kanun R.G. Tarihi:03.06.1979 R.G. Sayısı:16655
5. Tokalak İ., Organ Bağışı ve Transplantasyonun Etik, Dinsel ve Yasal Yönü, www.onkod.org/egitim 30.07.2009
6. Akçiçek F., Atabay G., Başçı A., Evert J., Dorhout M., Organ Nakli ve Tıbbi Ahlak Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi 1994; 3: 33-35
7. Bozoklar A., Türkiye de Organ Bağışı; 2008: Koordinatör Perspektifi, Türkiye Klinikleri Genel Cerrahi Dergisi 2009, cilt:2 sayı:1s:5-9
8. www.sağlık.gov.tr (erişim tarihi 13.07.2009)
9. Naçar M., Çetinkaya F., Kanyılmaz D. ve ark. Hekim Adaylarının Organ Nakline Bakış Açıkları, Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi 2001; 10 (2): 123-128
10. Özmen D., Çetinkaya A. C., Sarızeybek B., Zeybek A., C.B.Ü Manisa Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışına İlişkin Bilgi ve Görüşleri, Türkiye Klinikleri J Med Sci 2008, 28: 311-318
11. Çelebi F., Balık A. A., Yılmaz İ., Polat K. Y., Doğu Anadolu Bölgesi İnsanı Organ Bağışına Nasıl Bakıyor?, Türkiye Klinikleri J Med Ethics-Hukuku-Tarihi 2002, 10: 34-38
12. Yaşar M., Oğur R., Uçar M. ve ark. Bir Sağlık Meslek Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler, Genel Tıp Derg 2008;18(1): 33-37
13. Okka B., Demireli O., Konya İlinde Halkın Organ Bağışı Konusuna Bakış Açılarının Değerlendirilmesi, Tıp Etiği Hukuku Dergisi 2008; 16: (3) 148-158
14. www.diyaret.gov.tr erişim tarihi; 06.08.2009, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu. 396 sayılı kararı, 1980
15. www.onkod.org /istatistik.php. erişim: 02.07.2009
16. Utaş C., Diyaliz Uygulamalarında Maliyet Analizi, Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi 2007; 16 (EK/supplement 2) 73-76
17. Örnek Büken N., Bir Vaka Özelinde Canlı Böbrek Vericilerinin Etik Yönden Değerlendirilmesi ve Adolesan Vericinin Psikososyal Durumu, "17-20 Nisan 1996 Çanakkale Sosyal Psikiyatri Kongresi "nde serbest bildiri olarak sunulmuştur. Türkiye Klinikleri J. Med. Ethics 1997; 5: 81-87
18. Spital A. Locked in dialysis; Turning the Transplant key. Semin Dialysis 1991; 4: 265-272
19. Committee on Bioethics. Infants with anencephaly as Organ Sources:Ethical Considerations. Pediatrics 1992; 89: 1116-1119
20. Heintz APM. Euthanasia in gynaecological oncology. BR J.OBSTET GYNEC 1992; 99: 9415
21. Ateş E., Erkasap S., İhtiyar E. ve ark. Yılmaz S., Kiper H., Böbrek Transplantasyonu İçin Donör Havuzunun Genişletilmesinde Bir Kavram: non - heart beating donör bir yıllık retrospektif inceleme, Türk Nefroloji ve Transplantasyon Dergisi 1998; 1:32-34.
22. Aksoy Ş., Kadavradan Organ Bağışını Artırmaya Yönelik Bir Öneri, Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi 2003, 11:189-194.